

RAAD VOOR DIERENAANGELEGENHEDEN

VERGETEN VRIENDEN: MENS IN DE KNEL, MAAR HET HUISDIER REDT ZICH WEL?

HUISDIEREN BIJ KWETSBARE MENSEN

SAMENVATTING

Doel en activiteiten van de Raad

De Raad voor Dierenaangelegenheden (RDA) is een onafhankelijke raad van deskundigen die de bewindspersonen van het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN) gevraagd en op eigen initiatief adviseert over multidisciplinaire vraagstukken op het gebied van dierenwelzijn inclusief diergezondheid en ethische vraagstukken.

De RDA bestaat uit circa veertig leden met een zeer uiteenlopende achtergrond en deskundigheid, die zitting hebben op persoonlijke titel en zonder last of ruggespraak. De RDA behandelt vraagstukken over de volle breedte van het dierbeleid: gehouden en niet-gehouden (in het wild levende) dieren, hobbydieren, gezelschapsdieren en productie- en proefdieren.

De Raad legt het resultaat van zijn beraadslagingen neer in een zogeheten zienswijze. Die geeft een overzicht van wetenschappelijke en maatschappelijke achtergronden van een vraagstuk en adviseert over beleidsrichtingen en oplossingsrichtingen voor dilemma's. Consensus is niet noodzakelijk, een zienswijze van de Raad kan minderheidsstandpunten bevatten.

Woord vooraf

Welzijn van mens en dier hangen samen

Volgens de Sociaal-Economische Raad zijn de vergrijzing en een groeiende sociaaleconomische ongelijkheid twee belangrijke maatschappelijke trends van deze tijd. Beide ontwikkelingen leiden tot een toename van het aantal mensen in een kwetsbare situatie. Voor de RDA was dat de reden om te onderzoeken hoe het is gesteld met het welzijn van de huisdieren bij deze mensen.

Het onderwerp is om meerdere redenen bijzonder. Zo is duidelijk dat het gaat om een grote groep mensen en heel veel dieren, maar exacte cijfers kennen we niet. Er is nog onderzoek nodig. Opvallend is ook, bij deze specifieke groep, hoe sterk het welzijn van mensen en het welzijn van (huis)dieren zijn verweven. In de eerste plaats omdat de problematische situaties waarin mensen terecht kunnen komen ook risico's met zich meebrengen voor hun huisdieren. Wat we ook zien is hoe belangrijk de dieren kunnen zijn voor het welzijn van mensen. Het huisdier kan de – soms enige – vriend zijn van mensen die – om wat voor reden dan ook – niet goed (meer) kunnen meekomen in de samenleving.

Daarmee hebben honderdduizenden honden, katten en andere huisdieren een belangrijke maatschappelijke functie. Ook daarom verdienen ze bijzondere aandacht. Hier ligt zelfs potentie om de druk op ons (menselijke) zorgsysteem te verlichten, stelt forumvoorzitter Nienke Endenburg in het interview in deze uitgave. Maar, zo voegt ze eraan toe, "voorop staat dat we het welzijn van deze dieren goed moeten borgen."

Deze publiekssamenvatting geeft een beknopte weergave van de zienswijze.
De integrale versie is beschikbaar op de website van de RDA.

Den Haag, november 2026

Henk Jan Ormel,
voorzitter

Marc Schakenraad,
secretaris-directeur

RAAD VOOR DIERENAANGELEGENHEDEN

Vergeten vrienden: mens in de knel, maar het huisdier redt zich wel?

Huisdieren bij kwetsbare mensen

Samenvatting

RAAD VOOR DIERENAANGELEGENHEDEN

Interview forumvoorzitter Nienke Endenburg

‘Het borgen van dierenwelzijn is in het belang van kwetsbare mensen’

Een huisdier kan een belangrijke vriend zijn voor kwetsbare mensen. Toch is de zorg voor het welzijn van deze dieren niet goed geregeld, constateert de RDA in een zienswijze over deze problematiek. Een meer integrale benadering van de zorg voor het welzijn van mensen en dieren is nodig. ‘Ik ben ervan overtuigd dat we daarmee als samenleving kosten kunnen besparen’, zegt Nienke Endenburg, voorzitter van het RDA-forum dat de zienswijze heeft voorbereid.

Twee maatschappelijke trends zorgen voor een groei van het aantal kwetsbare mensen in Nederland: de vergrijzing en de toenemende sociale ongelijkheid. De Raad heeft in een verkennend onderzoek ingezoomd op het welzijn van de huisdieren bij deze mensen. Het is voor het eerst dat de Raad zich over deze specifieke problematiek buigt, zegt Endenburg. De forumvoorzitter is GZ-psycholoog en is daarnaast universitair hoofddocent aan de faculteit Diergeneeskunde van de Universiteit Utrecht, waar ze onderzoek doet naar de relaties tussen mensen en dieren.

Wat heeft haar het meest verrast? “De problematiek is veel groter dan dat ik me van tevoren had gerealiseerd. De groep kwetsbare mensen is heel divers: van dak- en thuislozen tot aan ouderen met dementie. Vaak komen meerdere problemen bij elkaar: financiële moeilijkheden, psychische problemen, drugsgebruik, enzovoort. Het is een grote groep mensen en die hebben samen heel veel dieren. We weten niet precies hoeveel, want daar is nog geen onderzoek naar gedaan, maar het gaat zeker over honderdduizenden dieren in Nederland.”

Forumvoorzitter Nienke Endenburg

"De problematiek is veel groter dan dat ik me van tevoren had gerealiseerd. De groep kwetsbare mensen is heel divers: van dak- en thuislozen tot aan ouderen met dementie."

Stabiele factor

Waarom verdienen deze dieren aandacht? "Het huisdier is vaak een stabiele factor in het leven van mensen die in een kwetsbare situatie zijn geraakt. Een dier brengt structuur in de dag en maakt dat je met mensen blijft praten. Het accepteert je zoals je bent en het is er altijd voor jou. Een huisdier kan zelfs een aanknopingspunt zijn voor hulpverleners om binnen te komen bij mensen die voor zichzelf zorg mijden."

Deze huisdieren bevinden zich zelf ook in een kwetsbare positie. Hun bazen zijn vaak niet in staat de optimale zorg te bieden, hebben er onvoldoende geld voor of missen het sociale netwerk. Een belangrijke vraag is: wie is verantwoordelijk voor het welzijn van de dieren? Wettelijk gezien is dat goed geborgd. De Wet dieren bepaalt dat iedereen die ziet dat een dier in de knel komt zorgplicht heeft. Maar de praktijk is weerbarstig. Endenburg: "Stel je komt als thuiszorgmedewerker bij mevrouw Jansen. Deze cliënt met chronische gezondheidsproblemen kan eigenlijk niet meer zo goed voor haar kat zorgen. Vanuit de algemene zorgplicht ben jij als thuiszorgmedewerker ook verantwoordelijk voor het welzijn van dat dier. Maar hoe doe je dat? Je komt daar voor je cliënt en je hebt maar vijftien minuten per keer. Ik denk dat veel zorgorganisaties hier nog niet goed over nagedacht hebben. En bovendien hebben zorgmedewerkers geen kennis van dierenwelzijn. In de opleidingen wordt geen aandacht besteed aan huisdieren."

Gescheiden werelden

De Raad constateert dat de zorg voor mensen en dieren is georganiseerd in verschillende, van elkaar gescheiden werelden. "In allebei wordt supergoed werk gedaan, maar er is geen verbinding tussen die kolommen. Wij denken dat je

Medewerkers in de zorg voor mensen hebben vaak geen aandacht voor de huisdieren bij hun cliënten

met een betere afstemming en samenwerking meer meters kunt maken. Je hoeft van zorgmedewerkers echt geen dierenwelzijnsspecialisten te maken. Het zou wel helpen als je als thuiszorgmedewerker weet waar je terecht kunt voor hulp en overleg, zodat je mevrouw Jansen kunt wijzen op een regeling voor dierenartskosten of in contact kunt brengen met een buddy die helpt met de zorg voor haar kat."

Andersom kunnen ook vanuit de zorg voor dieren signalen worden opgepikt over het welzijn van de dierhouder. "Als een dierenarts rare dingen ziet bij een dier dat hij behandelt, kan hij bedenken dat er iets mis is met de eigenaar van het dier. Ik hoop dan dat die dierenarts contacten heeft in de buurt, met de wijkagent bijvoorbeeld of de huisarts."

Hulpaanbod is versnipperd

Er zijn verschillende redenen waarom het melden van problemen of overleg over oplossingen niet goed verloopt. Zo zijn er weliswaar verschillende regelingen en initiatieven voor dieren bij kwetsbare dierhouders, maar het aanbod is versnipperd, lang niet overal beschikbaar en lastig te vinden.

Verder is het voor veel mensen onduidelijk waar en hoe ze probleemgevallen kunnen melden. Dierenartsen hebben bovendien te maken met privacywetgeving en in de zorg voor mensen geldt veelal een geheimhoudingsplicht. Endenburg: "Als je je daaraan houdt, betekent dat soms dat je je zorgplicht verzaakt. Dat botst dus met elkaar. Daarom vindt de Raad het zo belangrijk dat er structureel contact is tussen die kolommen. Deze botsingen moeten op beleidsniveau kunnen worden voorkomen."

Boodschap beleidsmakers

Dat brengt de forumvoorzitter bij de belangrijkste boodschap voor de verantwoordelijke beleidsmakers. "Wij bepleiten een structuur om die twee kolommen beter met elkaar te verbinden. We hebben al het voorbeeld van One Health, waarbij er interdepartementaal overleg is over zoönoses en andere diergerelateerde ziekten en infecties. Dat zou er ook moeten komen voor One Welfare, zodat je het welzijn van dieren en mensen in samenhang kunt oppakken. Dat is nodig om het welzijn van deze groep huisdieren te borgen, het is ook in het belang van de mensen. Want de huisdieren vervullen een belangrijke rol. Ze kunnen bijdragen aan een betere mentale en fysieke gezondheid van de kwetsbare dierhouders en daarmee mogelijk ook aan een vermindering van de druk op de zorgsectoren. Ik ben ervan overtuigd dat we daarmee als samenleving kosten besparen. Daar zou ik graag aan willen laten rekenen. Maar voorop staat dat we het welzijn van deze dieren goed moeten borgen."

Huisdieren bij kwetsbare mensen

Beknopte weergave van de zienswijze

Foto: Alamy

De zienswijze *Vergeten vrienden: mens in de knel, maar het huisdier redt zich wel?* is een verkenning van de problematiek rond het welzijn van huisdieren bij kwetsbare mensen.

Aanleiding en doel

De keuze voor dit onderwerp komt voort uit het voornemen van de RDA om de plaats van dieren in brede maatschappelijke ontwikkelingen te onderzoeken. Dat is een van de hoofdthema's van de meerjarenagenda. In dit geval is de maatschappelijke ontwikkeling: de vergrijzing en groeiende sociale ongelijkheid in de samenleving, die leiden tot een toename van het aantal kwetsbare mensen in Nederland.

De zienswijze, uitgevoerd op eigen initiatief, richt zich op de mogelijke impact van deze problematiek op de huisdieren van die groep mensen. Worden deze 'vrienden' vergeten als hun bazen in de knel komen? Of redden ze zich wel? Het doel is een beeld te schetsen van de situatie en de mogelijkheden die er zijn om zowel het welzijn van de dieren als de ondersteuning van de betreffende mensen te versterken. De Raad wil ook handelingsperspectieven en oplossingsrichtingen schetsen voor beleid en praktijk. Deze verkenning is gebaseerd op literatuur- en bureauonderzoek en interviews met personen en organisaties met relevante kennis en ervaring uit de praktijk of in het beleid.

Ervaringen in de praktijk bevestigen dat dieren voor kwetsbare mensen van groot belang zijn

Dak- en thuislozen vormen één van de vele categorieën kwetsbare mensen

Kennis uit literatuur en situatie Nederland

Uit het literatuuronderzoek blijkt dat huisdieren op verschillende manieren een positief effect hebben op mensen. Onderzoek toont consequent aan dat huisdieren de mens emotionele steun en troost geven, structuur bieden en helpen sociale isolatie en eenzaamheid te verminderen. Ze kunnen daarmee bijdragen aan een betere mentale en fysieke gezondheid en daarmee mogelijk ook aan een vermindering van de druk op de op de mens gerichte zorg.

Tegelijkertijd brengt de kwetsbare situatie van een dierhouder risico's met zich mee voor huisdieren. Wanneer mensen door de omstandigheden onvoldoende in staat zijn om goed voor hun dier te zorgen, kan het welzijn van het dier onder druk komen te staan. Die problemen kunnen zeer divers zijn: van verwaarlozing en mishandeling tot aan het structureel negeren van natuurlijke gedragsbehoeften. De gevolgen kunnen ook de situatie voor de houder verder verslechteren. Dit wordt belicht voor verschillende vormen van kwetsbaarheid: psychische problematiek, dak- en thuisloosheid, armoede, huiselijk geweld en fysieke en cognitieve problemen bij ouderen.

Veel van de wetenschappelijke inzichten zijn gebaseerd op buitenlandse studies en praktijkervaringen. Tegelijkertijd kent de beschikbare kennis nog belangrijke hiaten. Zo is nog weinig onderzoek gedaan naar de ontwikkeling van het welzijn van huisdieren bij kwetsbare mensen op de langere termijn en is er onvoldoende inzicht in de complexe samenhang tussen de diverse sociale en sociaaleconomische factoren en het dierenwelzijn binnen deze groep.

Herkennen en melden van problemen

Voor een oplossing van de welzijnsproblemen is het van belang dat situaties waarin het vermoeden bestaat dat een dier of een mens hulp nodig heeft, worden gemeld. Professionals uit zowel de op mensen gerichte zorg als het diergerichte domein zouden daarin een cruciale rol kunnen en moeten spelen. Een belangrijk knelpunt is dat de aanwezigheid van huisdieren en het signaleren van eventuele problemen met dierenwelzijn in de op mensen gerichte zorg niet structureel worden meegenomen bij de intake of een rol spelen bij interventies. Aandachtspunt hierbij is dat de opleidingen voor professionals in de sociale zorg en volksgezondheid geen aandacht besteden aan het herkennen van mogelijke gezondheids- of welzijnsproblemen

bij dieren. Veterinaire professionals hebben die kennis wel. Voor deze beroepsgroep is een knelpunt dat vaak niet duidelijk is waar zorgen over de dierhouder kunnen worden gemeld.

Hulp voor kwetsbare mensen en hun dieren

Er zijn verschillende initiatieven om kwetsbare huisdierhouders te ondersteunen, variërend van praktische ondersteuning bij verzorging en opvang van dieren tot aan toegang tot laagdrempelige veterinaire zorg en dierenvoedselbanken. Een kenmerk van deze diensten is dat ze meestal het resultaat zijn van bottom-up maatschappelijke initiatieven. Ze zijn vaak lokaal, worden grotendeels gedragen door vrijwilligers en zijn vaak financieel afhankelijk van donaties. Daardoor is het aanbod per regio verschillend en versnipperd. Het blijkt ook dat samenwerking en informatie-uitwisseling tussen mensgerichte hulpverlening en diergerichte hulpverleners in de praktijk moeilijk verloopt.

Kaders voor dierenwelzijn

Zorgplicht

De Wet dieren en de daarop gebaseerde regelingen vormen het wettelijke kader voor het dierenwelzijn. Relevant voor huisdieren bij kwetsbare mensen is de algemene zorgplicht (artikel 1.4). Die houdt in dat iedereen die weet of vermoedt dat een dier benadeeld wordt de verantwoordelijkheid heeft daar iets aan te doen. De zorgplicht geldt in principe ook voor op mensen gerichte professionals die bij de uitoefening van hun werk zien dat huisdieren onvoldoende zorg krijgen. Voor dierenartsen is artikel 4.2 van de Wet dieren van belang. Die stelt dat veterinaire professionals niet mogen nalaten noodzakelijke zorg te verlenen. Dat is een knelpunt wanneer de dierhouder die zorg niet kan betalen.

Gemeenten en sociaal beleid

Lagere overheden, zoals gemeenten, hebben geen bevoegdheden voor het stellen van kaders voor dierenwelzijn. Ze kunnen wel indirect invloed uitoefenen via andere beleidsterreinen. Ze kunnen bijvoorbeeld dierenwelzijnsdoelen laten meelopen ('meekoppelen') met het sociaal beleid. De wetgeving in het sociale en volksgezondheidsdomein heeft geen expliciete aandacht voor het welzijn van huisdieren. In de Participatiewet (Pw), die onder meer regels stelt voor bijstandsuitkeringen en bijzondere bijstand, wordt het houden van een huisdier niet genoemd.

Privacybescherming en geheimhoudingsplicht

Relevant voor het melden van zorgwekkende situaties rond het welzijn van dieren bij kwetsbare mensen is de regelgeving voor privacybescherming en geheimhoudingsplicht. De Algemene verordening gegevensbescherming (AVG) beperkt dierenartsen in het doorgeven van gegevens. Op mensen gerichte zorg- en hulpverleners hebben vaak te maken met een geheimhoudingsplicht, zoals vastgelegd in de Wet op de beroepen in de individuele gezondheidszorg en in beroepscodes.

Dieren kunnen troost bieden in moeilijke tijden

Ervaringen en expertise uit de praktijk

In aanvulling op het literatuur- en bureauonderzoek zijn inzichten verzameld in interviews met personen en organisaties die relevante kennis en ervaring hebben in de praktijk of in het beleid. In vrijwel alle gesprekken werd bevestigd dat dieren voor kwetsbare mensen van groot belang zijn. Daar staan negatieve effecten tegenover. De verantwoordelijkheid kan moeilijkheden en stress opleveren. Ook kan een huisdier de toegang tot hulpverlening bemoeilijken. Zo houden opvangfaciliteiten voor daklozen of woonzorginstellingen voor kwetsbare ouderen slechts in zeer beperkte mate rekening met huisdieren.

Voor financieel kwetsbare dierhouders vormen de kosten van de verzorging en met name de veterinaire zorg een specifiek probleem. Naast initiatieven voor laagdrempelige veterinaire zorg en financiële hulp is het ontwikkelen van de 'contextuele' benadering van de diergeneeskundige zorg een mogelijke oplossing. Deze houdt in dat de behandeling van een dier wordt afgestemd op de behoeften van het dier én de mogelijkheden van de houder. Deze benadering wijkt af van de 'gouden standaard' waarbij de beste en nieuwste methoden de voorkeur krijgen, wat vaak hogere kosten met zich meebrengt.

Uit de gesprekken blijkt dat welzijnsproblemen van huisdieren vooral ontstaan wanneer verschillende vormen van kwetsbaarheid samenkomen. De problemen zijn doorgaans het grootst wanneer er geen sociaal netwerk of professionele ondersteuning is.

Problemen worden niet of laat gemeld

Volgens de geïnterviewde experts worden de problemen van dieren bij kwetsbare mensen vaak niet of laat opgemerkt, ook al zijn de mensen al bekend bij de (op mensen gerichte) hulpverlening. Hulpverleners laten soms bewust na problemen van huisdieren te melden, omdat ze de relatie met de cliënt niet willen schaden of de angst bestaat dat de dieren – die belangrijk zijn voor hun cliënt – weggehaald zouden kunnen worden.

Alertheid op het welzijn van huisdieren is belangrijk voor de dieren zelf, maar ook voor de betreffende dierhouder. Wanneer een dier plotseling minder goed wordt verzorgd, kan dit wijzen op psychische, lichamelijke, sociale of financiële problemen. Het welzijn van mens en dier zijn nauw met elkaar verbonden. Dit principe wordt aangeduid met de term One Welfare. Uit de interviews blijkt echter dat er nauwelijks structureel contact bestaat tussen hulpverleners voor mensen (zowel medisch als sociaal) en diergerichte professionals. De sectoren zijn sterk verkokerd; de verschillende domeinen opereren los naast elkaar.

Aandachts- en verbeterpunten

De geïnterviewde experts noemen verschillende knelpunten en oplossingsrichtingen voor de ondersteuning van kwetsbare mensen met huisdieren. Er wordt benadrukt dat effectieve hulpverlening aan kwetsbare mensen met huisdieren vraagt om een menselijke, niet-bureaucratische en niet-veroordelende benadering. Het vertrouwen van de cliënt is essentieel, tegelijkertijd moet rekening worden gehouden met het belang van de dieren.

Een veelgenoemd verbeterpunt is de versnippering en het gebrek aan eenduidigheid van het hulpaanbod ten behoeve van dieren bij kwetsbare mensen. Hierdoor is het voor zowel cliënten en hun netwerk als professionals lastig om passende ondersteuning te vinden. Verder geven vrijwel alle geïnterviewden aan dat er te weinig aandacht voor dieren is in de op mensen gerichte hulp. In het beleid, de intakeprocedures en in de uitvoering van hulp- of zorgtrajecten zou de aanwezigheid van huisdieren standaard meegenomen moeten worden. Bovendien is het voor veel op mensen gerichte professionals niet duidelijk wat zij kunnen en moeten doen voor huisdieren. Geïnterviewden pleiten voor explicietere afspraken over verantwoordelijkheden en handelingsrichtlijnen.

Foto: Alamy

Dieren bij kwetsbare mensen lopen een verhoogd risico op aantasting van hun welzijn

In een financieel kwetsbare situatie kan ook de zorg voor een huisdier een probleem worden

Conclusies en vervolgstappen

De zienswijze bevat onder meer de volgende conclusies en mogelijke vervolgstappen.

1. Kwetsbaarheid van mensen vergroot risico's voor dierenwelzijn

Huisdieren bij kwetsbare mensen lopen een verhoogd risico op aantasting van hun welzijn. Tijdige ondersteuning kan voorkomen dat situaties escaleren en kan zowel dierenleed als menselijk leed verminderen.

2. One Welfare: welzijn van mens en dier zijn onlosmakelijk verbonden

Het is duidelijk dat het welzijn van mensen en hun huisdieren nauw met elkaar verbonden zijn. De mens-dierrelatie kan waardevol zijn voor een bredere preventieve aanpak: One Welfare. De Raad vraagt hiervoor nadrukkelijk aandacht.

3. Verkokering staat integrale benadering in de weg

Een integrale benadering wordt gehinderd doordat het welzijn van mensen en het welzijn van dieren grotendeels afzonderlijk worden benaderd in het beleid, de regelgeving en de uitvoering.

4. Signalen worden onvoldoende herkend en handelingsperspectief ontbreekt

Hulpverleners in de gezondheidszorg en het sociale domein blijken signalen over het welzijn van dieren onvoldoende te herkennen. Diergerichte professionals weten vaak niet waar ze terecht kunnen om hun zorgen te melden.

5. Voldoende reden voor zorg en noodzaak tot actie

Hoewel exacte cijfers over de omvang van de problematiek ontbreken, geeft de verkenning aanleiding om meer aandacht te besteden aan het welzijn van dieren die zich bevinden bij kwetsbare mensen. De Raad is van mening dat er reden is voor zorg en noodzaak tot actie.

Mogelijke vervolgstappen

1. Verkokering verminderen en samenwerking stimuleren

Het omarmen van het One Welfare-concept kan op landelijk en lokaal niveau een sectoroverstijgende en interdisciplinaire samenwerking stimuleren. Op landelijk niveau zou onderzocht moeten worden hoe een structurele samenwerking tussen relevante ministeries tot stand gebracht kan worden. Op lokaal niveau wordt een integrale benadering mogelijk door gemeenten, sociaal werk, zorg, huisartsen/GGZ, diergerichte professionals en dierenwelzijnsorganisaties bij elkaar te brengen.

2. Signalering verbeteren en handelingsperspectief bieden

Professionals in het veld hebben behoefte aan praktische hulpmiddelen, zoals handelingskaders en flowcharts. Daarnaast hebben ze een laagdrempelige mogelijkheid nodig voor overleg en advies, via hulplijnen en helpdesks.

3. Overzicht aanbod ondersteuning en zorg verbeteren

Het creëren en onderhouden van één eenvoudig toegankelijk landelijk overzicht van beschikbare hulpmogelijkheden zou de toegang belangrijk verbeteren.

4. Preventie en bewustwording stimuleren

Voorlichting voor kwetsbare groepen over de verantwoordelijkheden, risico's en kosten op de korte en lange termijn helpt mensen een verantwoorde keuze te maken en beter voorbereid te zijn op de mogelijke consequenties.

5. Aandacht besteden aan dierenwelzijn in opleidingen

Professionals in de op mensen gerichte zorg hebben basiskennis van dierenwelzijn nodig om signalen te herkennen en te weten hoe ze daarmee moeten omgaan

6. Wetenschappelijk onderzoek doen

De beschikbare wetenschappelijke kennis is deels gebaseerd op buitenlands onderzoek en vertoont een aantal hiaten. Onderzoek in Nederland is nodig om meer inzicht te krijgen in de problematiek, ten behoeve van zowel het beleid als oplossingen in de praktijk.

Afsluitend

De Raad denkt graag mee over vervolgstappen en is bereid daar een bijdrage aan te leveren.

De Raad ziet de maatschappelijke voordelen van One Welfare. Een samenleving waarin aandacht is voor kwetsbare mensen heeft ook aandacht voor de dieren die voor de mens van grote betekenis zijn. Dieren helpen is tegelijkertijd mensen helpen.

Bijlage

Samenstelling forum

De Raad voor Dierenaangelegenheden heeft de zienswijze *Vergeten vrienden: mens in de knel, maar het huisdier redt zich wel?* opgesteld op eigen initiatief. De zienswijze is voorbereid door een forum bestaande uit de raadsleden dr. Nienke Endenburg (voorzitter), drs. Renée Chalmers Hoynck van Papendrecht, Jeannette van de Ven, dr. ir. Kathalijne Visser en Kiki Streng, PhD (Jong RDA). Prof. dr. Robert Vonk, senior adviseur van de Raad voor Volksgezondheid & Samenleving (RVS), is bij de ontwikkeling van deze zienswijze betrokken geweest. Het forum is in oktober 2025 ingesteld en is ondersteund door de commissiesecretarissen mr. drs. Annemiek Nap en Luca Stolze MSc.

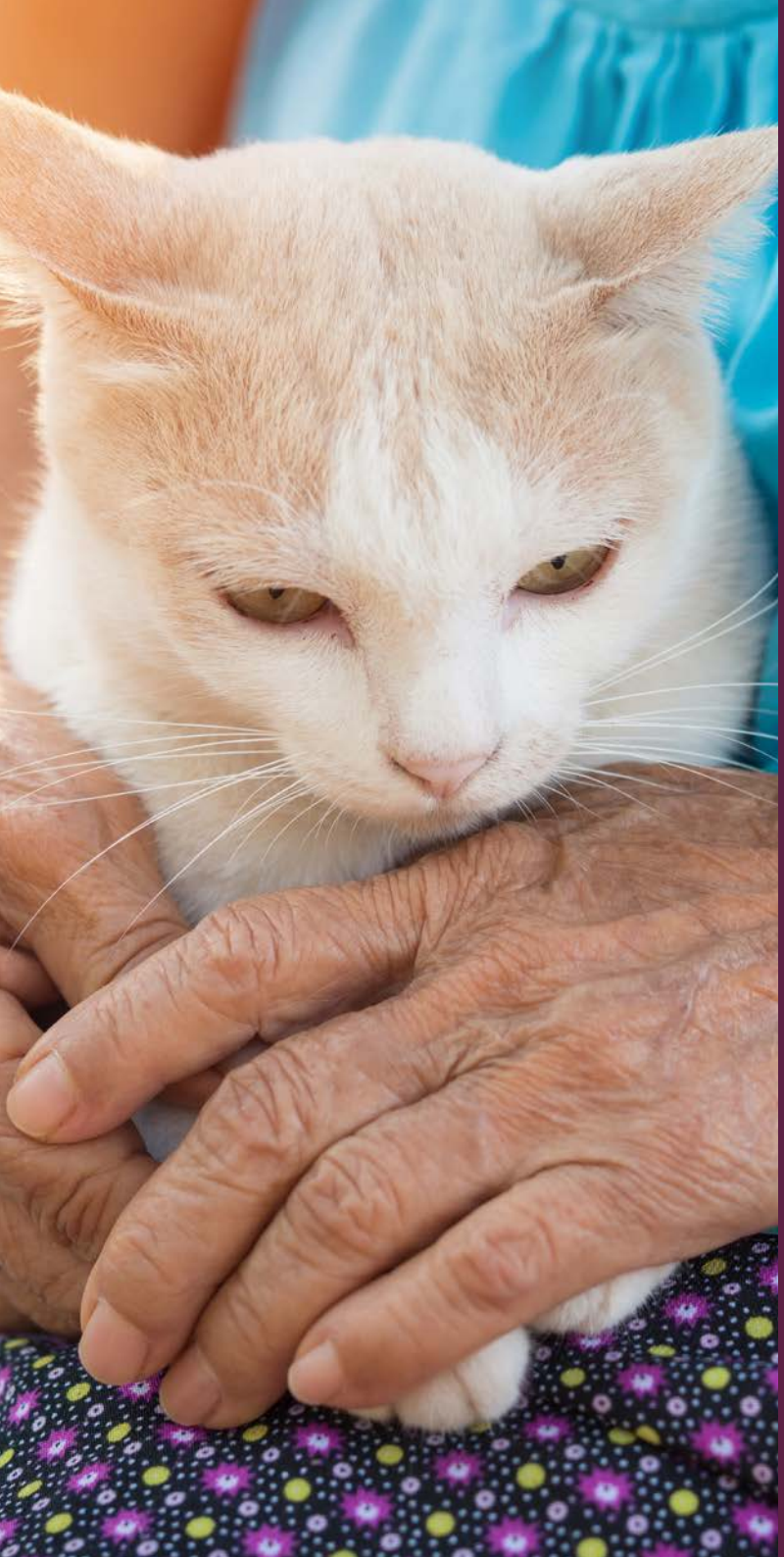
Deze zienswijze is een product van de gehele Raad.

Samenstelling Raad op 1 maart 2026

Dr. ir. Hank Bartelink
Vera Bavinck MSc, DVM
Bert van den Berg
Ir. Pierre Berntsen
Dr. ir. Liesbeth Bolhuis
Dr. Bram Bos
Prof. dr. Bernice Bovenkerk
Dr. Jeroen Candel
Drs. Renée Chalmers Hoynck van Papendrecht
Ir. Marc Damen
Prof. dr. ir. Gerda van Dijk
Dr. ir. Ernst van den Ende
Dr. Nienke Endenburg
Dr. Hille Fieten
Prof. dr. Ronette Gehring
Drs. David van Gennep
Dr. ir. Karel de Greef
Dr. Merel Langelaar
Dr. ir. Bastiaan Meerburg
Drs. Henk Jan Ormel (voorzitter)
Prof. dr. Annemarie Rebel
Drs. Frank Rietkerk
Mr. Léon Ripmeester
Prof. dr. ir. Bas Rodenburg
Drs. Marjan Slob
Prof. dr. Geert de Snoo
Dr. Bert Urlings
Dr. Jan van der Valk
Jeannette van de Ven
Linda Verriet
Drs. Frank Verstappen
Mr. dr. Janneke Vink
Dr. ir. Kathalijne Visser
Secretaris-directeur van de Raad is ir. Marc Schakenraad

Foto: Alamy

2026, Raad voor Dierenaangelegenheden, Den Haag
© Sommige rechten zijn voorbehouden / Some rights reserved
Voor deze uitgave zijn gebruiksrechten van toepassing zoals vastgelegd in de Creative Commons licentie BY-NC-ND 4.0 Nederland. Voor de volledige tekst van deze licentie zie https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.nl

Tekst, productie:
Bert Kleiboer

Drukwerk:
Xerox

Foto omslag:
Shutterstock

Foto's binnenwerk:
Copyright vermeld bij de foto

Raad voor Dierenaangelegenheden
Bezuidenhoutseweg 73
2594 AC Den Haag
www.rda.nl

RAAD VOOR DIERENAANGELEGENHEDEN

Bij het drukken is gebruikgemaakt van papier met het keurmerk Forest Stewardship Council® (FSC®). Bij dit papier is het zeker dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid. Ook is het papier 100% chloorvrij gebleekt en 100% gerecylced.